

Öcalan, Hasan Basri (2018). “Koca Sinan Paşa Vakıfları: Kuruluş Amaçları, İşlevselliği ve İstihdam Yönünden Analizi”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 35, s. 723-741.

DOI: 10.21550/sosbilder.337959

KOCA SİNAN PAŞA VAKIFLARI: KURULUŞ AMAÇLARI, İŞLEVSELLİĞİ VE İSTİHDAM YÖNÜNDEN ANALİZİ*

Hasan Basri ÖCALAN**

Gönderim Tarihi: Eylül 2017

Kabul Tarihi: Mart 2018

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde birçok hizmetin vakıflar yoluyla sunulduğu ve bu kurumların özellikle devletin ileri gelen yöneticileri tarafından kurulduğu bilinmektedir. Vezîr-i Âzam Koca Sinan Paşa, sahip olduğu servetinin büyük bir kısmını Osmanlı coğrafyasının farklı yerlerine yaptırmış olduğu hayır müesseseleri için vakfettiği. Söz konusu vakıflar için hazırladığı ve her biri yaklaşık 100'er sayfalık defter olan vakfiyelerinin içeriklerinden hareketle Sinan Paşa'nın; Şam, Kahire, Yenişehir, Malkara, İstanbul, Üsküp ve Kaçanik gibi şehirlere hayır kurumları kurduğu ve bunlar için oldukça yüklü miktarda menkul ve gayrimenkuller vakfettiği görülmektedir. Bu şehirlerde cami, zaviye, mescid gibi dini kurumlar, mektep, medrese gibi eğitim kurumları, ribat, imaret, han, hamam, sebil gibi sosyal hayata yönelik hayır kurumları yaptıran Sinan Paşa, bu kurumların nasıl çalışacağını, kimlerin nasıl istifade edeceğini vakfiyelerde açıklamıştır. Özellikle imaret için düzenlemiş olduğu vakfiyelerden hareketle, bu kurumlardan istifade etme şartları, imarete sunulan hizmetler hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Koca Sinan Paşa, vakıf, külliye, istihdam, hayırseverlik

* Makalenin bir bölümü 1-4 Eylül 2016 tarihlerinde İtalya'nın Roma şehrinde düzenlenen XI. *European Conference on Social and Behavioral Sciences*'da sunulmuştur.

** Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, habasri@uludag.edu.tr

Koca Sinan Pasha Foundations: Purpose of Establishment, Functionality, and Its Analysis in Terms of Employment

ABSTRACT

It is known that in the Ottoman State many services were rendered by the foundations and these foundations were established particularly by the leading administrators of the state. The Grand Vizier Koca Sinan Pasha has spent a great portion of his wealth for the charitable institutions he founded on various locations of the Ottoman land. Having a look through the vakfiyes he had prepared for his foundations, each of which are books approximately a hundred pages long, it can be seen that Sinan Pasha has founded charitable institutions in cities like Damascus, Cairo, Yenişehir, Malkara, Istanbul and Kaçanik, and donated a great deal of movable and immovable wealth for these foundations. Sinan Pasha who in these cities established religious institutions like Mosques, dervish lodges, and prayer houses, educational institutions like schools and madrasas, and social charitable institutions like ribats, imarets, inns, baths and fountains explained in his vakfiyes how these foundations were to work and whom and how to benefit from them. Especially from his vakfiye for the imaret it is possible to get the specifics for the services rendered and conditions for benefiting from them.

Key words: *Koca Sinan Pasha, foundation, social complex [külliye], employment, charity*

Osmanlı tarihinde, “Koca, Yemen Fâtîhi, Tunus Fâtîhi”, gibi sıfatlarla anılan Sinan Paşa, önemli bir devlet adamı olmanın yanı sıra aynı zamanda büyük bir hayırseverdir. Aslen Arnavut olan Sinan Paşa, genç yaşta Enderun’a alınıp eğitilmiş ve ondan sonra sırasıyla Trablusşam, Gazze, Malatya, Karaman, Erzurum ve Halep’te sancakbeyliği; iki defa Mısır Beylerbeyliği; Kubbealtı vezirliği, birinci defa veziriazamlık; Şam Beylerbeyliği, bundan sonra da farklı zamanlarda dört defa veziriazamlık görevlerinde bulunmuştur. Son veziriazamlık görevinde hastalanan ve bir türlü iyileşemeyen Koca Sinan Paşa, 25 Rebiülevvel 1004/28 Kasım 1595 günü vefat etmiştir (Önal 2012: 1-110). Türbesi İstanbul’da Divanyolu’ndadır (Yavaş 1994: 4-5; Baltacı 1976: 285). Sinan Paşa ana hatlarıyla yazılan bu görevlerinden başka görev yaptığı yerlerde kurmuş olduğu vakıflarla desteklediği hayır işleriyle de ön plana çıkmıştır. Bu makalede, vakfiyelerden hareketle Paşa’nın kurmuş olduğu vakıflardaki istihdam konusu işlenecektir. Kurulan vakıflarda ihdas edilen vazifelerin çoğu her vakfiyede bulunan vazifelerdir. Ancak kimi vazifeler

vardır ki sanki Paşa'nın, vakfı kurduğu bölgedeki işsizlik sorununu çözmek amacıyla böyle bir vazife ihdas ettiği intibamı vermektedir.

Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bazılarının Arapça orijinalleri, bazılarının ise kopyaları bulunan vakfiyeleri ile Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan Sinan Paşa vakıflarının işleyişi hakkındaki belgeler ilk elden kaynaklardır ve konunun araştırılması açısından önemlidir. Vakfiyeler ve diğer belgeler okunduktan sonra buradan elde edilen veriler farklı açılardan değerlendirilmiştir. Bu veriler öncelikle iş gücü istihdamı bakımından analiz edilmiştir. Vakfiyelerin incelenmesi neticesinde Sinan Paşa'nın kurduğu vakıflar için birçok görevli tayin ettiği ve bunun da büyük bir istihdam sahası oluşturduğu görülmektedir. Paşa'nın istihdam sahası açmak için, bazı vakfiyelerde görülmeyen farklı görevliler ile bir görevliye birkaç "vazife" tayin etmesi bunun örneğidir.

Sinan Paşa'nın Yenişehir ve Malkara gibi o devirde küçük birer kasaba olan yerlere büyük külliyeler yaptırması, bu kasabaların gerek ticaret hacmi, gerekse yol güzergâhı üzerinde olmaları bağlamında değerlendirilerek, imaret, han ve kervansarayların ticari hayatın canlandırılmasına katkıları incelenmiştir. Tüm bu incelemeler ile bir devlet adamının sahip olduğu serveti hangi hayır kurumlarına ne amaçla harcadığı, bu hayır kurumlarının işleyişi, yönetimi, buradaki iş akışkanlığı hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür.

Çeşitli arşivlerde yer alan ve Koca Sinan Paşa'nın kurduğu vakıflar için düzenlenmiş olduğu vakfiyeler şunlardır:

1. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi K.16 numarada kayıtlı vakfiye: Evail-i Şevval 989/ 11-20 Kasım 1581 tarihli olup, 39cmx7,45m ebadındadır. Arapça yazılmıştır. Kahire Bulak'da yapılan bir mescid, iki han, mekteb, sebil ve kütüphane ile ilgilidir.

2. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi K.61 numarada kayıtlı vakfiye: Üsküp Kaçanik'te cami, iki han, sıbyan mektebi için düzenlenen vakfiye, 7 Receb 994/ 15 Haziran 1587 tarihli olup Arapçadır. 56 sayfa olan vakfiyenin her sayfası 9 satırdır.

3. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi K.70 numarada kayıtlı vakfiye: Tarihsiz olan vakfiyenin 115. sayfasında 4 Rebiülevvel 1005/17 Ekim 1596

tarihli tescil kaydı yer almaktadır. Toplam 115 sayfa olan vakfiyenin her sayfasında 11 satır bulunmaktadır.

4. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi K.72 numarada kayıtlı vakfiye: Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. K. 73 numaralı Arapça olan vakfiye ile aynıdır. Toplam 113 sayfa olup, her sayfada 9 satır bulunmaktadır. Bu vakfiye İstanbul Kulaksız Mahallesi'nde cami, Üsküdar Salacak'da cami, mekteb, İstanbul Tevekkül Çeşmesi denilen yerde medrese, darülcerrâ, Üsküdar Büyükdere'de sıbyan mektebi, Ayasofya'da medrese, Okmeydanı'nda cami için düzenlenmiştir.

5. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi K.73 numarada kayıtlı vakfiye: 1004/1596 tarihli olup Arapça yazılmıştır. 81 sayfadan ibaret olan vakfiyenin her sayfası 11 satırdır. Defter içinde iki vakfiye vardır: Birincisi K.72 numaralı vakfiyenin Arapça yazılmış halidir ve 1-62. sayfalar arasındadır. İkinci vakfiye 62. sayfadan itibaren başlamıştır.

6. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi K.75 numarada kayıtlı vakfiye: Rebiülâhîr 996/Şubat 1588 tarihlidir. Bu vakfiyenin 629 numaralı defterde sureti vardır (s. 523) Söz konusu olan vakfiye İstanbul Ayasofya Mahallesi'nde yapılan 15 odalı medrese, Üsküdar Salacak'ta cami, mekteb, Büyükdere'de mekteb, Anadoluhisarı'nda çeşme, Yenişehir'de imaret, medrese, Mihaliççık'ta medrese; Şam'da cami, Akka'da cami, Samas'da imaret için düzenlenmiştir.

7. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi K.77 numarada kayıtlı vakfiye: Rebiülâhîr 998/Ocak 1590 tarihlidir. 132 sayfa, her sayfada 9 satır bulunmakta ve İstanbul'da Kulaksız Mahallesi'nde cami, Salacak'ta mekteb, Büyük Ayasofya'da medrese, Büyükdere'de mekteb, Yenişehir'de (Bursa) cami, imaret, Mihaliççık'ta cami için düzenlenmiştir.

8. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi K.80 numarada kayıtlı vakfiye: Cemaziyelâhîr 998/ Mart 1590 tarihlidir. 102 sayfadır ve her sayfada 11 satır vardır. Vakfiyenin 2138 numaralı defterde (112. sayfa, 32. satır) Türkçe kaydı da vardır.

9. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi K.81 numarada kayıtlı vakfiye: Toplam 282 sayfadır. Cemaziyelâhîr 1004/ Ocak 1596 tarihlidir ve Arapçadır. Bu vakfiyede toplam 7 vakfiye yer almaktadır:

- a. Şam (Hadra mescidi, imaret, darülkurrâ, mekteb),
- b. Bursa Yenişehir (Cami, imaret, medrese, zaviye, darülkurrâ, mekteb, han; Mihaliççık'da mescid, kervansaray,
- c. Selanik (Cami),
- d. Erzurum (imaret),
- e. Uzuncaova (Cami, imaret, iki han),
- f. Malatya (mescid, ribat, ikinci ribat),
- g. Malkara (abdesthâne, iki ribat) ile ilgilidir. Bu vakfiye büyük oranda yukarıda yazılan vakfiyelerin bir arada toplanmış halidir.

Koca Sinan Paşa, XVI. asırdaki Osmanlı coğrafyasının farklı yerlerinde kurduğu vakıflarla, buralarda bulunan ahaliye hizmet götürmeye çalışmıştır. İncelenen vakfiyelere göre Sinan Paşa'nın kurduğu eserler şöyle sıralanmaktadır:

A. Cami-Mescidler:

1. Kahire - Bulak,
2. Üsküp - Kaçanik,
3. İstanbul - Ok Meydanı Kulaksız Mahallesi,
4. Üsküdar - Salacak,
5. Şam,
6. Akka,
7. Bursa -Yenişehir,
8. Malkara,
9. Mihaliççık,
10. Mihaliççık Balıklıpazarı Kazası,
11. Selânik,
12. Hasköy - Uzuncaova,

13. Malatya-Kumhi (Yazıcı 2011: 427-456),

B. İmârethâneler:

1. Şam,
2. Şam - Samas,
3. Bursa - Yenişehir,
4. Erzurum,
5. Malkara,
6. Hasköy - Uzuncaova,
7. Akka.

C. Medreseler:

1. İstanbul - Ayasofya (15 odalı, Darü'l-Kurrâlı),
2. İstanbul - Tevekkülçeşmesi,
3. Bursa - Yenişehir (Reyhanlı 1978: 373-396),
4. Mihaliççık,
5. Malkara.

D. Mektep, Darü'l-Kurrâ, Kütüphane, Sebîl:

1. Kahire - Bulak (Mektep, Kütüphane, Sebîl),
2. Üsküdar - Salacak (Mektep, Darü'l-kurrâ),
3. Üsküp - Kaçanik (Mektep),
4. İstanbul - Büyükdere (Mektep),
5. Şam (Mektep),

6. Yenişehir (Mektep),
7. Anadolu Hisarı (Çeşme).

E. Hamamlar:

1. İstanbul-Kasımpaşa'da çifte Hamam,
2. İstanbul - Atmeydanı,
3. Bursa - Yenişehir,
4. Bursa,
5. Şam,
6. Şam (Nisk adıyla),
7. Hasköy - Uzuncaova (2 hamam),
8. Larna'da Çifte hamam,
9. Priştine,
10. Akka,
11. Kahire- Bulak.

F. Han, Kervansaray, Ribat:

1. Kahire-Bulak 3 han,
2. İskenderiyye'de han,
3. Üsküp-Kaçanik'de 2 han,
4. Şam'da 3 han,
5. Akka,
6. Bursa-Yenişehir'de 2 han,
7. Mihaliççık,

8. Mihalıççık - Balıklıpazarı Kazası Kervansaray,
9. Selânik'de 70 odalı iki katlı ev (han olması gerekir),
10. Erzurum - Erzincankapısı (Hüsrev Paşa'dan satın alınan han),
11. Hasköy-Uzuncaova'da 2 han,
12. Malatya-Kumhi, 2 ribat, 1 zaviye,
13. Malkara'da 2 ribat¹.

Koca Sinan Paşa yukarıda yazılan vakfiyelerdeki eserler için birçok yerler vakfetmiştir. Vâkıf aynı şekilde vakıfların kurulduğu yerlerde önemli bir iş sahası açmıştır. Zira aşağıda görüleceği gibi, gerek mevkûfatta çalışanlar, gerekse vakıf eserlerde çalışanların bir hayli yekün oluşturduğu görülmektedir.

¹ *Vakfiye*, Yemen Fatih Gazi Sinan Paşa İbni Ali, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, defter 1496 (Kasa 81);
<http://www.sadibayram.com/?page=makaleler&mid=148&id=3> [Erişim: 15.05.2016]

Sinan Paşa Vakıfları Görevli İstihdam Tablosu

Görevli	İstanbul (Kulakasız Cami- Salacak camii	Yeni- şehir	Mal- kara	Şam Camii	Dımaşk Mescidi	Uyunut- tüccar Mescidi	Sa'Sa mescidi	Katife Mescidi	Akka Camii	Selanik	Erzu- rum	Uzuncaova	Malatya
Hatib	12-10 akçe	10 akçe		3		5	5	5	5	5		3	8
İmam				2x3	3					7		5	
Müezzin	2x4, 2x3	2x3		10x2,5	2	3x2	3x2	3x2	2x2,5	4x4		2x3	2x3
Cuma-Bayram Müezzin	2									2x2		1	
Kayyum	2x2									2x4		2x2	2x?
Muallim	3-3	3		2		2	2	2	2				
Halife (Muallim yardımcısı)	3-2-3	2		1		1	1	1	2				
Münadi		2											
Kurrâ , Hâfız		5x2, 30xs		5x1						4x4			
Mikâfî (Müvvakit)	4	3		3									
Hizmetli		3x3											
Şeyhul-Kurrâ	8												
Kurrâ		30x2											
Vâiz		15	10	25									
Müderris		50											

Muîd		4										
Talebe	10x2	14x3		50x0,5								
Bevvâb		2			3	3	3					2x3 1
İmaret şeyhi		5	5		3	3	3			6	5	5
Vekiliharç		3			3	3	3			4		3
Ambar Muhafızı		2										2
Aşçı		2x2	2x3		4	4	4			2x3	2x2	2x3
Aşçı Yardımcısı		2x1			1,5	1,5	1,5			2x1		2x?
Ekmekçi		2x2	4		4	4	4			2x3	2x2	2x3
Ekmekçi çirağı			4		2	2	2			2x1	2x1	
Bulaşıkçı		1	2		1,5	1,5	1,5			2	1	2
Nakîb		4x1	2x2		2,5	2,5	2,5					2x1,5
Buğday öğütücü		1			1,5	1,5	1,5			2	2x1	
Münakkî (ayıklayıcı)		2x1			1,5	1,5	1,5					2 2x2
Dakîk (Uncu)		1									2	3
Ğirbalî, Muğarbil (Kalburcu)		1								2	1	2
Ferrâş		2			2	2	2	2	3	2	2	2 2
Bevvâb (mutfak)		1			2	2	2	2			1	

Hammal		1									4x1	1	1
Hancı		2											4
Bevvâb (Çarşı)		1,5									2		
Temizlikçi (Tuvalet)	3	1	4	2									
Su Yolcu		2x3	2									3	
Neccâr		2	5	2,5									4
Mütevelli	60		30	50					7	25	25		30
Nâzır		10	6	10								5	8
Kâtib	20	2	?? 5	25 10		4 2	4 2	4 2		3	8	5 2	10 2
Câbi	2x6		2x10	2x3						3	6	5	2x3
Müşarîf (Müfettiş)				2,5									
Muarîf (noktacı)	2			1	1					1		1	2 2
Na'thân (meddâh)				1									
Cüzhân	30x2 30x2- 30x2 30x2		30X2	90x1		15x1	30x1	30x1	15x1	10x2			30x2
Duahân				1									
Noktacı				2		1	1	1	1				
Yâsînân		4		1									
Ammehân		3		1									
Mülkhân		3		1									
Mürakkî				1									
Buhurcu				1									

Mühellil, Müsebbih	12x2			25x1,5									
Sirâcî (Kandilci)	4			2x3	2	2	2	2	2	3			3
Bevvâb (cami)				2									
Bahçivan				1,5	2								
Sâkî (su dağıtıcısı)	3			2x1									
Aşırhân	5x2-5x2				4x1	4x1	4x1	3x1			5x1		5x2
Kıldâr		3			3	3	3			2	2		2
Kıldâr Yardımcısı					1,5	1,5	1,5						
Anbar Memuru					1,5	1,5	1,5				2		
Sofracı					1,5	1,5	1,5						
Mîmar					1,5	1,5	1,5						
Tamirci					2,5	2,5	2,5				1		
Kennâs	3				2,5	2,5	2,5						
Kâimimakam (Mütevellî yerine)					5								
Et Nakibi										1			
Ekmek nakibi										1			
Kılar Katibi										2			
Oduncu										2			
Han emini										2	2x2		
Çanakçı											1		
Yemek Nakibi													4x1
Şeyh (Halvetiyyeden)	15												

Kayım, Ferrâş, Siraci	5												
Bekçi		3											
Han Bekçisi		2											

TABLO: Tabloda yer alan birinci rakamlar görevli sayısını x işaretinden sonraki rakam ise her görevli için tayin edilen akçe miktarını göstermektedir.

Tabloda görüldüğü gibi, Sinan Paşa kurduğu vakıflarla, 83 civarında meslek grubunda istihdam sahası oluşturmuş ve bu iş sahalarında sayısı 1'den 30'a kadar farklı sayıda insan çalıştırmıştır. Bu iş sahalarından birçoğu başka vakıflarda da görülmekle beraber mesela; sadece Şam vakfiyesinde görülen “mürakkî” diye bir görevli başka vakıflarda pek rastlanan bir görevli değildir. Bu kişinin görevi, imam minbere çıkarken ona yardım etmek olarak belirtilmiş ve bunun karşılığında günde 1 akçe ücret tayin edilmiştir². Bazen de bir veya iki kişinin yapabileceği iş için ikiden fazla kişi tayin edilerek, birçok kişinin ücret alması sağlanmıştır. Selanik Camii için 4 müezzin ve herbiri için de günde 4 akçe almak üzere ücret tayin eden Sinan Paşa, Şam Camii için ise 10 müezzin tayin etmiş ve her birine günde 2,5 akçe ücret belirlemiştir. Bu müezzinler; Cuma, Bayram ve beş vakit namazda görev yapacaklar; Cuma, Bayram, Ramazan geceleri ve diğer kutsal gecelerde hepsi birlikte görev yapmakla beraber diğer günlerde beşer beşer nöbetleşe görev yapacaklardır. Müezzinlerden biri reis ve muvakkit olarak görevlendirilmiştir. Namaz vakitlerini takip etmekle yükümlü olan bu şahsın günlük ücreti 3 akçe olarak belirlenmişken, diğerlerinin herbirine 2,5 akçe ücret verilecektir³. Sinan Paşa'nın İstanbul, Yenişehir, Malkara, Şam, Selanik, Erzurum, Uzuncaova ve Malatya'da kurmuş olduğu vakıflar için düzenlemiş olduğu vakfiyelerde toplam olarak 958 kişiye yaptıkları vazifelere göre ücret tayin ettiği görülmektedir. Ücretler kimine birer akçe, mütevellî gibi kimi üste düzey yöneticilere ise 60 akçe gibi yüksek bir meblağ olarak belirlenmiştir. Ancak bir akçe alan görevlinin sadece bu ücretle geçindiği anlaşılmamalıdır. Mesela cüzhân olarak görev yapıp bir akçe alan kimse, başka yerde aynı vazife veya başka bir görev de yaparak ilave ücret alabilmektedir.

Sinan Paşa, Şam'da kurmuş olduğu vakıfların tevliyetini yaşadığı müddetçe kendisine, vefatından sonra ise azadlı kölelerinden erşedine (daha reşid olan, en uygun olan) ve onların evladına şart koşmuştur. Vâkıf böylece kendi vefatından sonra geride kalan kölelerin ve onların neslinden gelenlerin herhangi bir şekilde mağdur olmalarının önüne geçmiş olmaktadır. Şayet bunların soyu kesilir ise, o durumda bölgenin kadısı olan kimse tarafından

² Gazi Sinan Paşa Şam Vakfiyesi, K. 81, s. 82.

³ Gazi Sinan Paşa Şam Vakfiyesi, K. 81, s. 79.

özellikleri vakfiyede belirlenen bir şahsın mütevellî tayin edilmesi ve kendisine günlük elli akçe gibi yüksek bir meblağın ücret olarak verilmesi şart edilmiştir⁴. Sinan Paşa, Şam'daki vakfını kurarken kimi önemli görevlere tecrübeli isimleri getirmeyi de ihmal etmemiştir. Nitekim söz konusu vakfın nezaret işlerini Şam'da Kanuni Sultan Süleyman Medresesi müderrisi olan kimseye şart koşarak, vakfın işleyiş ve kontrolünü sağlama almak istemiştir⁵.

Vakıflarda işsizlere istihdam sahası açılırken sadece iş bulma kaygısıyla hareket edilmemiştir. Herhangi bir vazifeye görevli tayin edilirken bu görev için ehil olanların seçilmesi hususunda oldukça titiz davranılmıştır. Nitekim Koca Sinan Paşa, Dımaşk'ta yaptırmış olduğu cami için tayin dilecek hatibin, “*sadası güzel, ilim sahibi, dindar, yumuşak huylu ve vazifesini müdrük bir kimse*” olmasını şart koşmuştur⁶. Bu şartları taşımayan veya bir şekilde vazifesini bi-hakkın yerine getirmeyen kimselerin vakıfta görev yapmanın önüne geçilmiştir. Vâkıf söz konusu cami için toplam 10 müezzin görevlendirmiş ve bunlar için ücret tayin etmiştir. Müezzinler Cuma namazı, Bayram namazları ve Ramazan gecelerinde toplu olarak, diğer vakitlerde ise 5'er kişi nöbetleşe vazife yapacaklardır. Müezzinlerin kendi aralarındaki iş paylaşımını yapmaları için içlerinden birine sorumluluk verilecektir. “Reis” olarak görevlendirilen bu şahsa 3 akçe yevmiye verilirken, diğer müezzinlere 2,5 akçe ödenecektir⁷.

Faklı görevler için tayin edilenlerin vazifelerini ihmal etmemeleri için her türlü tedbir alınmıştır. Nitekim Sinan Paşa Şam Camii'nde Kur'an'dan cüz ve sûre okumak için oldukça önemli derecede görevli tayin etmiş ve bunlara ücret belirlemiştir. Bunların vazifelerini yapıp yapmadığını kontrol etmek amacıyla da salih bir kimseyi “noktacı” tayin etmiştir⁸. Noktacı, “*salih bir kimse olacak, cüzleri hâfızların önüne getirecek, okunduktan sonra cüzleri*

⁴ Gazi Sinan Paşa Şam Vakfiyesi, K. 81, s. 75-76.

⁵ Gazi Sinan Paşa Şam Vakfiyesi, K. 81, s. 76-77.

⁶ Gazi Sinan Paşa Şam Vakfiyesi, K. 81, s. 78.

⁷ Gazi Sinan Paşa Şam Vakfiyesi, K. 81, s. 79.

⁸ Cüzhân ve devirhânları kontrol etmek gayesiyle, göreve gelen ve gelmeyenleri kontrol etmek, her seferinde Kur'an'ın ne kadarının okunduğunu işaret etmekle vazifelendirilmiş şahıs. Söz konusu dua okuyucuların gözetim ve denetiminden sorumluydu (Yediyıldız 1983: 58).

toplayacak, bunların vazifelerine devam edip etmediklerin kontrol edecek, vazifesine gelmeyi mütevellîye haber verecek ve bu kişiye o gün için ücret ödenmesine mani olacaktır.”⁹

Vakıf kuran kimseler kurmuş olduğu vakıf eserlerinden istifade edecek kimselerin ihtiyaçlarını karşıladıkları gibi onların her türlü rahatını da düşünmüşlerdir. Nitekim Sinan Paşa, İstanbul vakıfları içerisinde Harem’de yaptırmış olduğu camide abdest almak için “sâkiye” denilen bir abdest alma yeri yaptırmıştır. Buna ilave olarak vâkıf aynı zamanda abdest alacak kimselerin mağdur olmamaları için kuyudan su çekip sâkiyeye doldurmak ve insanların rahat abdest almalarını sağlamak amacıyla bir de görevli tayin etmiş ve ona da günde üç akçe ücret ayırmıştır¹⁰.

Koca Sinan Paşa yaptırmış olduğu hayır kurumlarının yanı sıra sosyal hayatın değişik yönleriyle ilgili de hayır yapmış ve vakfiyelerde bunlara da yer vermiştir. Yenişehir vakfiyesinde görevlilerin ücretleri ve diğer masraflar için yeterli miktarda para ayrıldıktan sonra vakıf gelirlerinden artan paralardan Medine’de bulunan ve hac vazifesini yerine getiren yedi kişiye (her birine 1000 akçe olmak üzere) 7000 akçe verilmesini istemiştir. Bu kişiler de vâkıfın kendisi, anne-babasının ruhu için hac yapacaklar ve onlara dua edeceklerdir. Söz konusu parayı Medine’ye götüren kişiye de ayrıca 1000 akçe verileceği¹¹ belirtilerek, böylece birkaç kişiye daha istihdam sahası açılmış olmaktadır. Aynı vakfiyede her yıl hacca giden üç dindar ve güvenilir kişiye de ayrıca 46.000 akçe teslim edileceğini şart koşan vâkıf; bu paradan 4000 akçenin Mekke’de oturan ve hac görevlerini yapmaya kadir sulehadan dört kişiye verileceğini, 20.000 akçenin Mekke’de oturan yetim, miskin ve fakirlere dağıtılacağını, 20.000 akçenin de Medine’de oturan yetim, miskin ve fakirlere verilmesini belirtmiştir. Kalan 2000 akçeyi ise parayı götüren üç kişinin aralarında eşit paylaşarak masraflarını karşılamasına tahsis etmiştir. Görevliler bu harcamaları usulüne uygun yaptıklarına dair Mekke ve Medine kadı ve şeyhlerinden temessük (belge) getirmek zorundadırlar. Yenişehir vakfiyesi

⁹ *Gazi Sinan Paşa Şam Vakfiyesi*, K. 81, s. 81-82.

¹⁰ *Vakfiye*, Yemen Fatihi Gazi Sinan Paşa İbni Ali, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, defter 1498 (Kasa 80); s. 68.

¹¹ *Fâtih-i Yemen Gazi Sinan Paşa Vakfiyesi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, defter: 1492, s. 122.

şartlarına göre her yıl Ramazan ayında yaşlanmış beş cariye satın alınıp azad edilecek ve ellerine ıtknamesi verilecektir. Her biri için 4000-5000 akçe bedel ödenecektir. Bu paralardan artan olursa Yenişehir'deki imaretin masraflarına ilave edilecektir. Vâkıfın şartları dışında hiç kimseye vakıftan maaş verilmeyecektir. Bu durumların aksine hareket eden olursa, mütevellî ve nâzırlar ile diğer mürtezikanın hepsi sorumludur. Eğer bir kimse meşru olmayan yollarla vakıf malından bir şey alırsa bu ona helal olmaz, buna rıza gösterene de helal olmaz. Buna rıza gösteren mürtezikanın ise görevine son verilecektir¹².

Bir dönemin önemli komutan ve devlet adamı olan Koca Sinan Paşa, çok hareketli hayatının yanı sıra kurmuş olduğu vakıflarla “hayırsever” bir kişi olarak da kendisinden söz ettirmiştir. Onun bu hayırseverliğine arşivlerde yer alan vakfiyelerin detaylı bir şekilde incelenmesiyle hükmetmek mümkündür. Sinan Paşa'nın vakfettiği yerler arasında birçok köy, çiftlik, tarla, mezraa gibi yerler vardır. Vakfiyelerde zaman zaman köylerde çalışan insanların da vakfedildiği¹³, böylece onların iş gücünden istifade edilerek önemli derece bir iş imkânı sağladığı görülmektedir. Bu makalede Sinan Paşa'nın Osmanlı coğrafyasının farklı yerlerine kurduğu vakıflarla nasıl hizmet ettiğine dikkat çekilmiştir. Vakfiyelerin metinlerinin tercüme edilerek neşredilmesi sonucunda vakıfların kurulduğu yerlerdeki iktisadi hayata katkıları daha yakından görülebilir.

¹² *Fâtiḥ-i Yemen Gazi Sinan Paşa Vakfiyesi*, defter: 1492, s. 123-vd; Öcalan 2014: 179-197.

¹³ Koca Sinan Paşa, Yenişehir'deki külliyesi için, Süleyman Paşa zâviyesi yakından bir çiftlik vakfemiş ve çiftlikte şunların olduğunu vakfiyede belirtmiştir: “Muhavvata-i dahiliye ve hâriciye: Muhavvata-i dahiliye; karşılık iki pir oda, iki oda arasında bir sofa, sofanın altında serdab, iki tarafta birer sofa, mutfak, cüneyne, bir fırın, iki su kuyusu. Muhavvat-i Hariciye; bir deve ahır, bir at ahır, üç sığır ahır, dört çatma ambar, bir alt oda, kapı üzerinde bir oda, başka bir alt oda, bir oda, çiftlikte çalışan kullar ve cariyeler, kapı kacak ve tarım aletleri”. *Sinan Paşa Vakfiyesi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter: 629, sayfa: 523, sıra no: 383.

Kaynaklar

Baltacı, Cahit (1976). *XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: İrfan Matbaası.

Bayram, Sadi. “Yemen Fatihî Gazi Sinan Paşa Vakfiyeleri, Tezîyatı ve Türk Süsleme Sanatındaki Yeri”.

<http://www.sadibayram.com/?page=makaleler&mid=148&id=3> [Erişim: 15.05.2016]

Öcalan, Hasan Basri (2014). “Koca Sinan Paşa'nın Bursa-Yenişehir Külliyesi Vakfiyesi”. *Tarihten Günümüze Yenişehir Sempozyumu Bildiri Kitabı, 25-17 Ekim 2013*. haz: Mefail Hızlı, Sezai Sevim, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayını.

Önal, Ahmet (2012). *Koca Sinan Paşa'nın Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri (1520-1596)*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Özgen, Elif (2010). *Grand Vizier Koca Sinan Paşa and Factional Politics In Court Of Murad III*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Reyhanlı, Tülây (1978). “Bursa Yenişehirinde Koca Sinan Paşa Camii ve İmâreti”. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, in Memorian Prof. Albert Louis Gabriel Özel Sayısı*. Ankara, s. 373-396.

Sinan Paşa Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter: 629, sayfa: 523, sıra no: 383.

Vakfiye, Fâtih-i Yemen Gazi Sinan Paşa, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, defter: 1492.

Vakfiye, Hazreti Sinan Paşa İbn Ali Vakfı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, defter: 583, sayfa: 188, sıra: 163.

Vakfiye, Hazreti Sinan Paşa İbn Ali Vakfı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, defter: 629, sayfa: 523, sıra: 383.

Vakfiye, Yemen Fatihî Gazi Sinan Paşa İbni Ali, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, defter 1496 (Kasa 81).

Vakfiye, Yemen Fatihî Gazi Sinan Paşa İbni Ali, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, defter 1498 (Kasa 80).

Yavaş, Dođan (1994). “Sinan Paşa Kllyesi”. *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Tarih Vakfı, C. VII, s. 4-5.

Yazıcı, Nurcan (2011). “Osmanlı Mimarlığında XVI. Yzyılın Önemli Bir Bânisi: Yemen Fâtihi Gazi Sinan Paşa ve Camileri”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 17, s. 427-456.

Yediyıldız, Bahaeddin (1983). “Vakıf İstılahları Lgatçesi”. *Vakıflar Dergisi*. S. XVII, s. 55-60.